

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**«ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ 2-3 РОКІВ ЖИТТЯ В
УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка II курсу, 610з групи
спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітня програма: Дошкільна освіта

Косенко В.В.

Керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент

Мельникова О. М.

Рецензент: кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної освіти

Залізняк А. М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Зміна загальної ситуації функціонування сучасного суспільства сприяє збільшенню різних відхилень в особистісному та емоційному розвитку сучасних дітей, що в свою чергу виснажує запас адаптаційної енергії, дезорганізує психіку та поведінку, та, як наслідок, визначає індивідуальні особливості психологічної адаптації дітей в умовах закладу дошкільної освіти як інституту ранньої стадії соціалізації особистості.

Відвідування дитиною закладу дошкільної освіти – це важлива подія в її житті, але вона потрапляє в нові для неї умови, зокрема, змінюється режим дня, характер харчування, оточуюче середовище, температура приміщення, виховні прийоми, характер спілкування тощо. Все це, як правило, призводить до певних змін у поведінці дитини, порушується її апетит, сон, емоційний стан. Відомо, що стан емоційного дискомфорту, пережитий дитиною, може призвести до зниження опірних сил організму, тому педагогічний колектив дошкільного закладу спільно з батьками мають докласти максимум зусиль до того, щоб допомогти дитині адаптуватися до нових умов.

Заклад дошкільної освіти є інститутом соціалізації дітей на першій її стадії, а група однолітків є мікроформою суспільства, де дитина дошкільного віку знайомиться із соціальними нормами, набуває певних навичок взаємодії з соціумом. Тому важливе значення саме в дошкільному віці є виявлення індивідуальних особливостей адаптаційних резервів, коли відбувається формування компенсаторних можливостей особистості дитини і є можливості для запобігання формуванню стійких патологічних проявів, а також сприяння подальшій психологічній адаптації на наступних ступенях психологічного розвитку особистості дитини.

Особливою складністю є робота з дітьми-дезадаптантами в закладах дошкільної освіти. Вихователі та фахівці закладів дошкільної освіти, не враховуючи психологічні особливості контингенту вихованців,

використовують програми психологічного навчання, виховання та корекції для дітей, які не мають у розвитку тих чи інших порушень.

Оскільки програми закладу дошкільної освіти розроблялися без урахування даних особливостей сучасних дітей, то у процесі їхнього психологічного супроводу в умовах закладу дошкільної освіти відзначається зниження ефективності застосування психологічного інструментарію. Відтак, свою діяльність психологи, педагоги здійснюють шляхом забезпечення супроводу діяльності закладу дошкільної освіти, основною метою якого є підтримка умов для повноцінного розвитку дитини відповідно до вікових норм та її індивідуальних особливостей, зокрема в період адаптації дитини до нових умов.

Проблеми адаптації дітей до дошкільного навчального закладу висвітлюються в роботах А. Атанасової-Вукової, Н. Васильєвої, Н. Ватутіної, Ю. Галагузової, Т. Гурковської, Н. Дмитришиної, Н. Захарової, Р. Калініної, О. Кононко, Г. Левицької, Ж. Маценко, О. Окерешко, Л. Стреж, І. Терещенко, Р. Тонкової-Ямпольської та ін. Науково-теоретичну основу розвитку психологічної служби в системі освіти становлять дослідження таких відомих учених: Д. Ельконін, Ю. Забродін, Н. Кузьміна, С. Ладивір, В. Мухіна, В. Панок, С. Подмазін, Т. Титатернко. Проблема психологічного супроводу дітей розкриті в працях Г. Бардієв, М. Батіянова, І. Бех, І. Валітова, Н. Глуханюк, В. Зінченко, В. Кузьменко, І. Мамайчук, Р. Овчарова, Т. Янічева та ін.

Також питання психологічної адаптації дітей у зарубіжній науці відображені в роботах дослідників: Е. Еріксона, М. Монтесорі, Р. Штайнера та ін.

Проблемою адаптації дітей до умов закладу дошкільної освіти у межах вивчення психологічних аспектів супроводу дитини займалися Л. Белкіна, Л. Венгер, В. Холмівська, С. Паршукова, Є. Лісіна та ін.

Незважаючи на те, що окремі аспекти порушеної проблеми досить широко представлені в роботах вітчизняних та зарубіжних учених, питання

індивідуальних особливостей психологічної адаптації дітей у комплексі з проблемами сім'ї, колективу однолітків та дорослих, що оточують дитину, повною мірою не достатньо досліджено.

Таким чином, ця суперечність зумовила необхідність звернення до зазначеної проблеми та дозволило визначити тему кваліфікаційної роботи: **«Психологічна адаптація дітей 2-3 років життя в умовах закладу дошкільної освіти»**

Мета дослідження – виявити індивідуальні особливості психологічної адаптації дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

Відповідно до мети, об'єкта, предмету нами поставлено такі **завдання** дослідження:

1. У результаті аналізу наукової літератури виділити основні теоретико-методологічні підходи щодо тематики вивчення проблеми психологічної адаптації дітей в умовах закладу дошкільної освіти.

2. Виявити особливості психологічної адаптації дітей 2-3 років в умовах закладу дошкільної освіти.

3. Здійснити емпіричний аналіз психологічної адаптації в умовах закладу дошкільної освіти дезадаптованих і адаптованих дітей.

4. Розробити науково-обґрунтовані рекомендації для батьків та фахівців закладу дошкільної освіти з метою оптимізації психологічної адаптації дітей з урахуванням їхніх індивідуальних особливостей.

Об'єкт дослідження – психологічна адаптація дітей раннього дошкільного віку (2-3 роки життя).

Предмет дослідження – індивідуальні особливості психологічної адаптації дітей раннього віку в умовах закладу дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

За підсумками проведеного дослідження можемо констатувати наступне:

Окремі аспекти аналізованої проблеми психологічної адаптації дітей раннього віку до умов закладу дошкільної освіти досить широко представлені у роботах вітчизняних та зарубіжних учених. Проте повною мірою ще не залишаються не достатньо осмисленими питання щодо індивідуальних особливостей психологічної адаптації дітей у комплексі з проблемами сім'ї, колективу однолітків та дорослих, що оточують дитину.

Проаналізувавши різні формулювання даного феномену та вивчивши різні трактування поняття адаптації, ми зупинимося на визначенні, що адаптація – це активний процес змін функцій організму та психіки людини стосовно навколишнього середовища. Якщо цих змін недостатньо, то два середовища – внутрішнє та зовнішнє залишаються незбалансованими, що дозволяє стверджувати про дезадаптацію.

Особливості поведінки дітей раннього віку в період адаптації можна охарактеризувати залежно від рівня важкості адаптації легкої середньої або важкої. Важливим чинником, який впливає на характер поведінки дитини у процесі звикання, є особистість самого вихователя і продумана система психолого-педагогічних впливів, у яких чільне місце займає організація діяльності та міжособистісних контактів дитини, що відповідає потребам, які визначають її поведінку.

У результаті теоретичного дослідження нами виділено такі чинники, які впливають на адаптацію дітей раннього віку:

- на поведінку дитини впливають особливості нервової системи, її тип: сила, рухливість, врівноваженість чи неврівноваженість нервових процесів збудження та гальмування. - індивідуальні відмінності дітей. Насамперед, слід назвати розбіжності в умовах життя та виховання дітей. Саме умови життя та виховання визначають розвиток дитини і є її рушійними силами.

- на поведінку та розвиток дитини впливає стан її здоров'я.

- рухова активність дітей.
- рівень розвитку навичок самообслуговування.

Розглянуті аспекти доводять, що є низка умов, які впливають адаптацію дитини раннього віку до ЗДО. Першою умовою для успішної адаптації дітей раннього віку є робота з батьками до вступу дитини до дитячого садка. Друга умова – це створення емоційно сприятливої атмосфери групи, і навіть правильна організація ігрової діяльності спрямовану формування емоційного контакту, довіри дітей до вихователя. Перелічені умови успішної адаптації дітей раннього віку ми врахували при складанні програми з адаптаційного розвитку дітей 2-3 років за умов ЗДО.

Дослідно-експериментальна робота проводилася у двох закладах дошкільної освіти. Група респондентів – 46 дітей віком від 2 до 3 років. Під час проведення підготовчого етапу було сформовано дві групи. До групи № 1 (23 особи) входили діти, які відвідують ЗДО із традиційною організацією освітнього процесу (контрольна група). У групі № 2 (23 особи) перебували діти, які брали участь у психолого-педагогічному експерименті (експериментальна група). Так само у дослідженні брали участь батьки цих дітей.

У результаті проведення дослідно-експериментальної роботи зроблено наступні висновки:

Так, у період адаптації до закладу дошкільної освіти у дітей виявлено підвищений рівень тривожності. Процес психологічної адаптації дітей раннього віку у ЗДО знаходяться на низькому (26%) та нижчому за середній (38%) рівні. Більшість дітей експериментальної групи мають негативний психічний стан. Позитивний стан у ЗДО відчуває лише третина дітей. Переважна частина дітей експериментальної та контрольної груп виявляють стан психологічного дискомфорту, який виявився у зміні звичної обстановки та входження до нового колективу.

У результаті проведення програми у дітей експериментальної групи виявлено значне підвищення рівня адаптації до умов ЗДО, зростає позитивна

динаміка психічного стану, зниження показника тривожності та рівня психічної напруги порівняно з початковими результатами.

Згідно з проведеним повторним дослідженням, рівень адаптації дітей експериментальної групи значно підвищився. Так, високий рівень адаптації спостерігається у 30%, що на 30% більше, ніж початковому етапі програми. Рівень адаптації вище за середній спостерігається у 28% дітей, на початковому етапі програми таких було 14%. Середній рівень адаптації характерний для 13%, що значно нижче, ніж на першому етапі програми. Рівень адаптації нижче середнього спостерігається у 20% вихованців, що майже вдвічі менше, ніж на першому етапі програми. Низький рівень адаптації на контрольному етапі програми лише у 9%, на початковому етапі програми було в 2,6 рази більше 24%.

Результати за методикою «Паровозик» показали, що для більшості дітей експериментальної групи характерний позитивний стан становить 68%, на етапі констатувального експерименту, що було вдвічі менше 32%. Негативний психічний стан середнього рівня спостерігається у 9% дітей, на етапі констатувального експерименту таких дітей 28%. Негативний психічний стан низького ступеня притаманний 23%, на початковому етапі роботи таких дітей 40%.

Повторні результати другого етапу дослідження щодо опитувальника психічної напруженості дітей вказують на те, що більшість дітей експериментальної групи мають низький рівень напруги 61% дітей.

Високий рівень напруги діагностовано лише 6%, тоді як на констатувальному етапі експерименту таких дітей було 23%. Середній рівень психічної напруги становить 33%. Згідно з проведеним дослідженням контрольної групи – низький рівень психічного напруги в дітей контрольної групи 27%. Середній рівень психічного напруження спостерігається в більшості дітей контрольної групи 50%. Досить багато дітей із високим рівнем психічної напруги 23%.

Результати за методикою А. Захарова на другому етапі експерименту показали, що психологічне благополуччя дітей експериментальної групи набагато вище, ніж на констатувальному етапі експерименту. Так, за результатами дослідження в експериментальній групі невроз ми можемо припускати у 3% дітей, що утримі менше, ніж на контрольному етапі експерименту 14%. У 6% невроз або був, або розвинеться найближчим часом, якщо не вживати відповідних дій щодо його попередження, цей показник не змінився. Негативний психічний стан низького ступеня відчувають 15%, що менше, ніж на констатувальному етапі експерименту 18%. Уваги до свого психологічного стану вимагають 18% дітей, а на констатувальному етапі експерименту 36%. Незначні відхилення виявились у переважної більшості дітей експериментальної групи 58%, тоді як на констатувальному етапі таких дітей було 26%.

Згідно з проведеними дослідженнями, у трьох дітей контрольної групи 16% ми можемо припускати невроз. У трьох дітей невроз розвинувся під час адаптаційного періоду. Негативний психічний стан низького рівня характерний 21%, увага потрібна 24%, незначні відхилення характерні лише для 29% дітей.

Порівняння шкали рівнів адаптації дітей раннього віку в дошкільній освітній установі в експериментальній групі на початковому та констатуючому етапі дослідження, отримане емпіричне значення Темп знаходиться в зоні значущості. Можна дійти невтішного висновку у тому, що підтверджується перша гіпотеза – зрушення у бік збільшення значень перевищив зрушення у бік зменшення значень. Є тенденція збереження значень колишньому рівні.

Таким чином, встановлено, що психологічна адаптація дітей раннього віку в період адаптації до дошкільного закладу успішно здійснюється, якщо використовуються технології психолого-педагогічного супроводу, орієнтовані на високий рівень формування пізнавальних процесів та особливості індивідуальної траєкторії психічного розвитку дошкільників.